

Views of Parents and Teachers on Peer Bullying in Preschool Period

Rabia İÇYER

Inonu University, Malatya -Türkiye

Osman Tayyar ÇELİK

Inonu University, Malatya -Türkiye

Article History

Submitted: 26.03.2025

Accepted: 23.06.2025

Published Online: 24.10.2025

Keywords

Bullying
Peer bullying
Preschool
Parent
Teacher

DOI: 0.29129/inujgse.1668090

Abstract

Purpose: This study was conducted to examine the views of preschool teachers and parents of preschool children on peer bullying.

Design & Methodology: Qualitative research method was preferred in the study. The data of the study were collected through a semi-structured interview form prepared by the researcher. The study group consisted of 30 preschool teachers and parents working in kindergartens affiliated to the Ministry of National Education in Ankara.

Findings: The findings of the study included demographic information of teachers and parents, definition of bullying according to parents, causes of bullying, methods of coping with bullying, bullying of their children; teachers' awareness of bullying types, methods of intervention in bullying, gender of bullies and victims, and causes of bullying. According to the results of the study, parents defined bullying mostly as physical bullying. Parents saw the cause of bullying mostly as parental attitude. Parents mostly preferred chatting as a method of coping with their children's bullying behaviors. According to teachers' opinions, children exhibit more physical bullying, boys show more bullying behaviors while girls are victims of bullying. Teachers indicated familial reasons as the cause of bullying and stated that the reaction to bullying was mostly to complain to the teacher. In addition, teachers prefer to cooperate with other people as an intervention method for bullying.

Implications & Suggestions: Based on these findings, it is recommended that intervention programs to prevent peer bullying be designed to enhance both parental attitudes and teachers' awareness.

Okulöncesi Dönemde Görülen Akran Zorbalığına İlişkin Okulöncesi Öğretmenlerinin ve Ebeveynlerinin Görüşleri

Rabia İÇYER

İnönü Üniversitesi, Malatya -Türkiye

Osman Tayyar ÇELİK

İnönü Üniversitesi, Malatya -Türkiye

Makale Geçmişi

Geliş: 26.03.2025

Kabul: 23.06.2025

Online Yayın: 24.10.2025

Anahtar Sözcükler

Zorbalık
Akran zorbalığı
Okulöncesi
Ebeveyn
Öğretmen

DOI: 0.29129/inujgse.1668090

Öz

Amaç: Bu çalışma okulöncesi öğretmenleri ve okulöncesi eğitime devam eden çocuğa sahip ebeveynlerin akran zorbalığına ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: . Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmaya ait veriler araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma grubunu, Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarında çalışan gönüllü olarak katılım sağlayan 30 okul öncesi öğretmeni ve ebeveyn oluşturmuştur.

Bulgular: Araştırmada öğretmen ve ebeveynlerin demografik bilgileri, ebeveynlere göre zorbalığın tanımı, nedenleri, zorbalıkla baş etme yöntemleri, çocuklarının zorbalığa uğrama durumları; öğretmenlerin zorbalık türlerinin farkındalığı, zorbalığa müdahale yöntemleri, zorba ile mağdurların cinsiyeti, zorbalığın nedenlerini içeren bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre ebeveynler zorbalığı en çok fiziksel zorbalık olarak tanımlamışlardır. Ebeveynler, zorbalığın nedenini en fazla ebeveyn tutumu olarak görmekte. Ebeveynler çocuklarının zorbalık davranışlarıyla baş etme yöntemi olarak en fazla sohbet etme yöntemini tercih etmektedirler. Öğretmen görüşlerine göre çocuklar daha çok fiziksel zorbalık sergilemekte, erkekler daha çok zorba davranışlar gösterirken kız çocukları ise zorbalık mağdurdur. Ayrıca öğretmenler zorbalığa müdahale yöntemi olarak daha çok diğer kişilerle işbirliği yapmayı tercih etmektedirler.

Sonuçlar ve Öneriler: Bu bulgular doğrultusunda, akran zorbalığını önlemeye yönelik müdahale programlarının hem ebeveyn tutumlarını hem de öğretmenlerin farkındalığını artıracak şekilde yapılandırılması önerilmektedir.

GİRİŞ

Eğitim sistemleri sosyal ve kültürel değişimlerden etkilenecek devamlı olarak yenilenen bir alt yapıya sahiptir. Son yıllarda ortaya çıkan en büyük sosyal ve ekonomik değişimlerden birisinin, kadınların iş hayatına yoğunluklu yönelimi olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalar, bu değişimle birlikte okulöncesi eğitimin önemini vurguladığından okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasının önemli nedenlerinden birisi olmuştur. Bu nedenlere bağlı olarak çocukların daha küçük yaşlarda eğitim hayatına dahil olarak aileden farklı sosyal hayata adaptasyon süreçleri başlamıştır (Şahin, 2013).

Çocuklar anne karnından itibaren yaşamın son anına kadar belli beceriler ve değerler kazanmaya devam ederler. Okulöncesi dönem 0-6 yaş aralığında temelde akademik becerileri desteklemenin yanı sıra yaratıcılığı, merak becerilerini ve sosyal duygusal gelişimi desteklemeyi hedefleyen bir eğitim basamağıdır. Okulöncesi eğitim doğumdan itibaren başlayan ve ilkökul yıllarına kadar devam eden eğitim basamağı olarak ifade edilebilir (Kocatürk & Kurtça, 2021).

Okul öncesi eğitime başlamadan önce çocuğun sosyal çevresini sadece anne babası ile ailede bulunan kişiler oluştururken okula başlayan çocuğun ortamına öğretmenler ve akranları da dahil olmaktadır (Erdem, 2018). Çocuklar, okulöncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimlerle var olan yeteneklerini; zayıf ve güçlü yanlarını gözlemleyerek keşfetme imkanı bulmaktadır. Diğer yandan akranları arasında kabul görme veya reddedilme, grup etkinliklerindeki potansiyelini ortaya çıkarma gibi sosyal etkileşimlerde bulunmaktadır (Akduman, 2012).

Çocuklar için üç yaşına kadar kısa etkileşimlerle oluşan akran ilişkisinin süresini üç yaşından itibaren akranının sosyal-duygusal gelişimi ve oyun becerileri belirlemektedir. Çocukların bu yaşlarda akran seçimlerindeki en belirgin değişken cinsiyete göre seçim ve saldırganlık davranışlarıdır (Gülay, 2009). Saldırgan davranış sergileyen çocuklar akranları tarafından reddedilerek oyun gruplarında tercih edilmemektedirler. Dört-altı yaş aralığındaki çocuklar küçük yaş gruplarına göre daha uzun süreli iletişim kurabilmektedirler. Kurulan uzun iletişimler çocukların problem çözme, oyun kurma gibi sosyal becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Bu durum çocukların akran ilişkilerinin gelişmesini desteklerken aynı zamanda da akran ilişkilerinin yapısının daha kompleks bir hal almasına neden olmaktadır (Kandır ve Alpan, 2008).

Okulöncesi döneme başlayan çocuklar sosyalleşme girişimlerinde kişisel ve çevresel problemlerle karşılaşabilmektedir. Yetişkin bireyler sosyal yaşantılarında kaygı-stres temelli problemler yaşarken bu dönemde çocukların yaşadığı sosyal problemlerin başında akran zorbalığı gelmektedir. Güncel çalışmalar 5-6 yaş çocuklarının erken sosyallik deneyimlerinin artması ile bu dönemdeki akran zorbalığı yaşantılarının da arttığını göstermektedir. Zorbalık kavramından bahsedilebilmesi için zorbalık muhatapları arasında belirgin bir güç dengesizliğinin olması ve zorbalık davranışının tekrarlı olarak sürmesi gerekmektedir (Korkutata, 2020).

Çocuğun bedenine bir başka akranı tarafından düzenli ve tekrarlı bir biçimde fiziksel olarak zarar verici davranışlar fiziksel zorbalık başlığı altında alınabilir (Çevik, 2021). Fiziksel zorbalık kavramı kişilerin zihninde sadece bedensel yaralanmalar şeklinde canlanabilir. Ancak karşıdaki bireyi güçsüz ve çaresiz hissettirici eşyalarını alıp geri vermeme, eşyalarına bilerek ve kasıtlı olarak zarar verme, yaptığı ödevler ile ürünlere zarar vermek gibi bedensel olarak yaralamayan davranışlarda fiziksel zorbalık sayılabilmektedir (Şahin, 2021).

Etkileri hızlıca ortaya çıkmasa da yaş grupları arasında en fazla gözlemlenen zorbalık türü olan sözel zorbalığın da etkileri son derece yıkıcı olabilmektedir. Sözel zorbalık davranışlarının başında güçlü akranın, duygusal veya fiziksel yönden zayıflıklara sahip akranına lakap takması, küfür etmesi gelmektedir. Diğer

yandan akranını tehdit etmesi; etnik kökeniyle, ailesel durumlarıyla, cinsiyetiyle, davranışlarıyla veya herhangi bir sebeple dalga geçmesi de sözel zorbalık sayılabilmektedir (Kepenekçi & Çingir, 2003).

Sosyal zorbalık kavramı alanyazında duygusal veya ilişkisel zorbalık olarak da ifade edilebilmektedir. Sosyal zorbalık akranlar arasındaki sosyal etkileşimleri hedef alan bir zorbalık türüdür. Bu tür zorbalıklarda akranlar arkadaş gruplarına alınmaz, kurulmuş oyun düzeninden dışlanır, diğer akranları ile var olan iletişimini zayıflatarak akranını yalnızlaştırmak hedeflenir. Sosyal zorbalık erkek çocuklarından daha çok kız çocukları arasında gözlemlenir (Storch vd., 2003).

Zorbalık davranışının rol dağılımına bakıldığında öncelikle zorbalık davranışını ortaya koyan zorbalar, zorbalığın muhatabı olan kurbanlar, hem zorbalık yapan hem de zorbalığa maruz kalan zorba-kurbanlar ve son olarak zorbalık davranışlarının şahidi olsa da olaya müdahil olmamaları sebebiyle izleyiciler olarak adlandırılan gruplar ortaya çıkmaktadır (Craig, 1998).

Alanyazın incelendiğinde zorbalık davranışlarının birçok alt nedeni olabildiği ve bu nedenlerin sosyal ve bireysel olarak gruplanabileceği düşünülmektedir. Aile ilişkileri göz önüne alındığında baskıcı ve aşırı kontrolcü ebeveynlere sahip olmanın yanı sıra ilgisiz tutumlara maruz kalarak büyüyen çocukların zorba veya kurban olma riskleri daha yüksek olabilmektedir (Semiz & Lindberg, 2022). Çocukların yaşadıkları durumlar karşısında içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri de zorbalık mağduriyetlerinde önemli rol oynamaktadır (Albayrak, 1994). Ebeveyn tutumları çocukların sosyal gelişimlerine yön veren önemli detaylardan birisidir. Erken dönemde çocuğun şahit olduğu yoğun kışkırtıcı davranışlar çocuğun kendi sosyal ortamında problem çözme yöntemlerine dönüşebilmektedir (Ball vd., 2008). Erken çocukluk döneminde ev ortamında yaşanan ebeveynler arası sert iletişim, çocuğa uygulanan sert disiplin yöntemleri de çocukları zorbalığa veya tam tersi içe kapanıklığa iterek zorbalık mağduriyetine sebep olabilmektedir (Bejerot vd., 2001). Akranlarına karşı kendini savunabilecek fiziksel güce sahip olmayan aşırı zayıf veya aşırı kilolu çocukların zorbalığa uğrama ihtimalleri de yükselmektedir (Morgan vd., 2023). Yukarıda belirtilen çalışmalar akran zorbalığını ele alsa da okulöncesi dönem çocuklarında akran zorbalığını ebeveyn ve öğretmenlerin bakış açısından ele alan çalışmalara rastlanmamıştır. Bu kapsamda okulöncesi dönem çocuklarında zorba davranışlar ve bunların çok yönlü etkisine yönelik bu araştırma daha küçük yaş gruplarında akran zorbalığına ilişkin anlayışımıza katkı sağlayacaktır. Böylece erken dönemde akran zorbalığını önlemeye yönelik müdahalelere katkı sağlanacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Eğitimcilere ve ebeveynlere yönelik bu çalışma, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal etkileşimleri ve bu etkileşimlerin akran zorbalığı bağlamında incelenmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Araştırmanın, okulöncesi eğitim kurumlarında gözlemlenen akran zorbalığına ilişkin farkındalığı artırması ve bu konuda etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Böylelikle, çocukların sağlıklı sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyen bir eğitim ortamının oluşturulmasına yönelik önemli adımlar atılabilir. Bu kapsamda araştırmada okulöncesinde çalışan öğretmenlerin ve çocukları okulöncesi eğitime devam eden ebeveynlerin bu dönemde gözlemlenen akran zorbalığı kavramına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Desen

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak yapılmıştır. Durum çalışmaları araştırılan olayın sonuçlarına dikkat çekerek sonucun nedenlerini ortaya koyar. Böylece gelecekte yapılacak araştırmalara yön vermede önemli bir rol oynar (Yıldırım & Şimşek, 2000).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulöncesi kurumlarında çalışan 30 öğretmen ve çocukları okulöncesi eğitime devam eden 30 ebeveyn oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda çalışma grubu için keskin sınırlarla belirlenmiş bir sayı yoktur. Veri doygunluğu dikkate alınabileceği gibi fenomenolojik çalışmalarda derinlemesine görüşmeler için az sayıda katılımcı tercih edilebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2000). Çalışmanın katılımcıları kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. İlk olarak araştırmacılar okulöncesi öğretmeni olarak görev yapan tanıdıkları öğretmenlerle iletişime geçmiştir. Bu öğretmenlere araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretmenler çalışmaya dahil edilmiştir. Sonraki aşamada bu öğretmenler aracılığıyla ebeveynlere ulaşılmış ve araştırmanın amacı ve kapsamı açıklandıktan sonra çalışmaya gönüllü katılımı kabul eden ebeveynler de çalışma grubuna eklenmiştir. Katılımcı sayısını arttırmak amacıyla çalışmaya katılmayı kabul eden öğretmenler aracılığıyla farklı okullarda görev yapan okulöncesi öğretmenlerine ulaşılmış ve çalışma hakkında bilgi verilerek araştırmaya dahil edilmiştir. Bu öğretmenler aracılığıyla da yeni ebeveynlerin katılımı sağlanmıştır. Katılımcı ebeveynlere ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcı Ebeveyn ve Çocuklarına İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Frekans (f)
Anne yaşı	25-34 yaş
	35-44 yaş
	45-54 yaş
	55 ve üzeri yaş
Anne Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu
	Ortaöğretim Mezunu
	Lise Mezunu
	Ön Lisans Mezunu
	Lisans Mezunu
	Yüksek Lisans
Çocuk Sayısı	Bir Çocuk
	İki Çocuk
	Üç ve üzeri çocuk
Çocuğun Devam Ettiği Okul Türü	Özel
	Resmi
Okulöncesi Eğitime Devam Eden Çocuğunun Yaşı	3 Yaş
	4 Yaş
	5 Yaş
	6 Yaş

Tablo 1 incelendiğinde katılımcı annelerin yaş dağılımının 25-34 yaş arasında (f = 11), 35-44 yaş arasında (f = 16), 45-54 yaş arasında (f = 2), ve 55 yaş ve üzeri kategorisinde (f =1) olduğu görülmektedir. Anne

eğitim durumlarına bakıldığında, ilkokul mezunu ($f = 1$), ortaöğretim mezunu ($f = 3$), lise mezunu ($f = 3$), ön lisans mezunu ($f = 9$), lisans mezunu ($f = 12$) ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almış ($f = 2$) anne yer almaktadır. Çocuk sayısı açısından ise, bir çocuğa sahip ebeveyn sayısı ($f = 8$), iki çocuğa sahip olanlar ($f = 18$) ve üç veya daha fazla çocuğa sahip olanlar ($f = 4$) olarak tespit edilmiştir. Çocukların devam ettiği okul türüne göre, özel okula giden çocuk sayısı ($f = 18$), resmi okula giden çocuk sayısı ise ($f = 12$) olduğu görülmektedir. Okulöncesi eğitime devam eden çocukların yaş dağılımı ise şu şekildedir: 3 yaşında ($f = 4$) çocuk, 4 yaşında ($f = 7$) çocuk, 5 yaşında ($f = 14$) çocuk ve 6 yaşında ($f = 5$) çocuk.

Katılımcı öğretmenlere ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Katılımcı Öğretmenlere İlişkin Bilgiler

Değişken	Frekans (f)
Cinsiyet	Kadın
	Erkek
	18-23
Yaş	24-29
	30-35
	36-41
	42-47
	Lise
Eğitim Durumu	Ön Lisans
	Lisans
	Yüksek Lisans
	1-3 Yıl
Deneyim Yılı	4-6 Yıl
	7-9 Yıl
	10 Yıl ve üzeri
	Resmi
Çalışılan Kurum Türü	Özel
	3-4 yaş
Öğrenci Yaş Grubu	4-5 yaş
	5-6 yaş
	10-15
	16-20
Sınıf Mevcudu	21 ve üstü
	Anaokulu
Çalıştığı Kurum	Kreş

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet dağılımında, kadın öğretmenler ($f = 27$) kişi ile çoğunluğu oluştururken, erkek öğretmen sayısı ($f = 3$)’tür. Yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde, 18-23 yaş aralığında ($f = 3$), 24-29 yaş aralığında ($f = 19$), 30-35 yaş aralığında ($f = 3$), 36-41 yaş aralığında ($f = 2$) ve 42-47 yaş aralığında ($f = 3$) öğretmen bulunmaktadır. Eğitim durumlarına bakıldığında, lise mezunu ($f = 3$), ön lisans mezunu ($f = 8$), lisans mezunu ($f = 16$) ve yüksek lisans mezunu ($f = 3$) öğretmen yer almaktadır. Deneyim yılı açısından, 1-3 yıl arası deneyime sahip ($f = 9$) öğretmen, 4-6 yıl arası ($f = 9$) öğretmen, 7-9 yıl arası ($f = 5$) öğretmen ve 10 yıl ve üzeri deneyime sahip ($f = 7$) öğretmen araştırmaya katılmıştır. Çalışılan kurum türüne göre, resmi kurumlarda çalışan öğretmen sayısı ($f = 10$), özel kurumlarda çalışanların sayısı ise ($f = 20$)’dir. Öğrenci yaş grubuna göre, 3-4 yaş grubundaki öğrencilere ders veren öğretmen sayısı ($f = 7$), 4-5 yaş grubunda ($f = 13$) ve 5-6 yaş grubunda ($f = 10$) öğretmen bulunmaktadır. Sınıf mevcudu açısından, 10-15 öğrencili sınıflarda ($f = 13$) öğretmen, 16-20 öğrencili sınıflarda ($f = 15$)

öğretmen ve 21 ve üzeri öğrencili sınıflarda ($f = 2$) öğretmen görev yapmaktadır. Çalıştıkları kurum tipine göre ise, ($f = 21$) öğretmen anaokulunda, ($f = 9$) öğretmen ise kreşte çalışmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulunun 05/07/2022 tarih ve 022/3659 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın veri toplama süreci, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, öğretmenler ve ebeveynler olmak üzere iki ayrı hedef grup için farklılaştırılmış görüşme formları hazırlanmıştır. Öğretmenler için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda demografik bilgilere ait sorular ve yedi açık uçlu soru bulunmaktadır. Ebeveynlere yönelik hazırlanan formda ise demografik bilgi sorularına ek olarak beş açık uçlu soru yer almaktadır. Geliştirilen görüşme soruları, alan uzmanları tarafından incelenmiş ve görüş ayrılıkları ile birlikleri dikkate alınarak forma son hali verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi betimsel ve içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Betimsel analiz, çalışmada elde edilen nitel verilerin belirli bir şekilde işlenmesi, verilerden elde edilen bulguların tanımlanması ve yorumlanmasına dayanan bir analiz yöntemidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). İçerik analizi ise bir çalışmada yer alan sözlü, yazılı ve diğer materyallerin ilettiği anlamları önceden belirlenen ölçütlere bağlı olarak ortaya çıkaran tekniklerin toplamıdır (Doğan & Keleş, 2022).

Veriler analiz edilmeden önce görüşmelerden toplanılan cevaplar birden fazla okunarak çalışmanın amacına uygun bölümler belirlenmiştir. Çalışmanın araştırma soruları referans alınarak kodlamada yer alan kavramlar oluşturulmuştur. Kodlar oluşturulurken aynı zamanda ortak verileri incelemek adına temalar oluşturulmuştur. Genelden özele giden bir kategorize yöntemi ile temalar altına kodlar yerleştirilmiştir. Güvenilirlik için analiz sonuçlarında elde edilen temalar ve kodlamalar uzman tarafından incelenmiş olup öneriler göz önüne alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Ek olarak temalar ve kodlara araştırmacılar tarafından ortak bir şekilde karar verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizi sonucu elde edilen temalar ve kodlar, kodlara ilişkin frekanslar tablolar halinde sunulmaktadır. İlk olarak ebeveynlerin zorbalığa ilişkin tanımları ve bu temaya ait kodlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3
Zorbalığa İlişkin Ebeveyn Tanımları

Kodlar	f
Fiziksel şiddet	22
Kötü sözler söyleme	12
Çevresine/eşyalara zarar verme	5
Yaptırmak istedikleri için zorlaması	4
Dalga geçme	4
Dışlama	2
Geçimsizlik	2
Oyuncak paylaşmama	1

Tablo 3’de yer alan verilere bakıldığında ebeveynlerin zorbalığın tanımına ilişkin cevaplarının ($f= 22$) tanesi zorbalığın tanımını fiziksel şiddet çerçevesinde yapmıştır. En yaygın yapılan zorbalık tanımlardan bir diğer ise akranlarına kötü sözler söyleme ($f= 12$) olmuştur. Katılımcılar tarafından zorbalık olarak ifade edilen ancak daha dile getirilen tanımlarda ise dışlama ($f= 2$), geçimsizlik ($f= 2$) ve oyuncak paylaşmama ($f= 1$) durumları ifade edilmiştir. Ebeveynlerden bir katılımcı akran zorbalığının tanımını yaparken şu ifadeleri kullanmıştır:

‘Fiziksel ve sözlü şiddet, bir çocuğun arkadaşının dış görünüşüyle dalga geçmesi de şiddettir, arkadaşına vurması da, küslük konusunu çok uzatması da bana göre şiddeti oluşturur. Eylem veya eylemsizlik şiddetleri sonuçları açısından farklı da olsa şiddettir.’

Ebeveyn görüşlerine göre çocukların uğradıkları zorbalık türleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Ebeveyn Görüşlerine Göre Çocukların Uğradığı Zorbalık Türleri

Kodlar	f
Sözel zorbalık	8
Fiziksel zorbalık	7
Sosyal zorbalık	5

Tablo 4 incelendiğinde ebeveyn görüşlerine göre çocukların daha çok sözel zorbalığa ($f= 8$) daha sonra fiziksel zorbalığa ($f= 7$) ve en az ise sosyal zorbalığa ($f= 5$) uğradığı görülmektedir. Ebeveynlerden bir katılımcı çocuklarının uğradığı zorbalık türünden şu şekilde bahsetmiştir:

‘Akran zorbalığı karşısında çocuklar çocuğumu her fırsatta itip kakıyor ve dövüyorlardı. O da bunun normal bir şey olduğunu sanıyor onlarla oynamaya çalışıyordu. Yapılan bu davranışların doğru olmadığını anlatınca çocuğumda onlara saldırmaya başladı.’

Çocukların zorbalığa tepkilerine ilişkin ebeveyn görüşleri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Ebeveyn Görüşlerine Göre Çocukların Zorbalığa Tepkileri

Kodlar	f
Korkma/üzülme	7
İçe kapanma	3
Okuldan soğuma	3
Zorbalığı taklit etme	2
Şikayet etme	1
Zorbalığı Taklit Etme	1

Tablo 5’te ebeveynlerin çocukların zorbalığa tepkilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde çocukların zorbalığa en çok korkma ve üzülmeye ($f= 7$) tepkisi verdiği görülmektedir. Çocukların zorbalığa uğrama karşısında verdikleri bir diğer tepki içe kapanma ve okuldan soğuma ($f= 3$) davranışlarının olduğu görülmektedir. Ayrıca zorbalığa uğrayan çocuklar zorbalığı taklit etme ($f= 2$) ve zorbalık durumunu şikayet etme davranışı ($f= 1$) da sergileyebilmektedir.

Ebeveyn görüşlerine göre çocukları zorbalığa yönlendiren faktörler Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1

Ebeveynlere Göre Çocukları Zorbalığa Yönlendiren Faktörler

Şekil 1’de zorbalığın faktörlerine dair ebeveyn görüşleri incelendiğinde çocukları zorbalığa iten en büyük faktörün ebeveyn tutumlarının ($f= 16$) olduğu görülmektedir. Bu faktörü takiben ebeveynlerinde zorbalık gözlemleyen çocukların ($f= 8$) ve aile içi şiddete maruz kalan ($f= 7$) çocukların zorbalık uyguladıklarına dair görüşler dile getirilmiştir. Bununla birlikte sınırlara sahip olmama ($f= 4$), daha önce zorbalığa uğrama ($f= 2$) ve ebeveynlerin boşanmış olması ($f= 2$) çocukları zorbalığa yönlendiren faktörler olarak belirtilmiştir. Ebeveyn görüşlerine göre çocuklarının zorba davranışlarına karşılık önlemleri Şekil 2’de sunulmuştur.

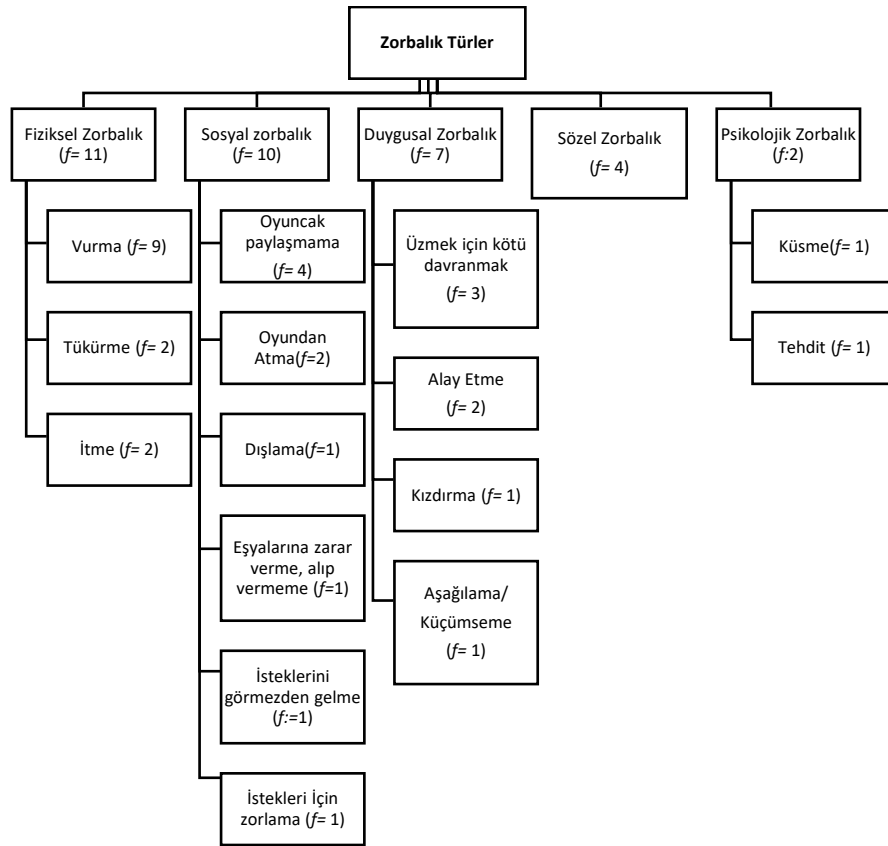
Şekil 2

Ebeveyn Görüşlerine Göre Çocuklarının Zorba Bir Davranış Sergileme Durumları ve Bu Durumda İzledikleri Yol

Şekil 2 incelendiğinde ebeveynlerin çocuklarının zorba davranışları karşısında daha çok sohbet ettikleri ($f=21$), profesyonel yardım aldıkları ($f=6$) çocuklarını sertçe uyardıkları ($f=4$), birebir ilgiyi artırdıkları ($f=2$), ekran süresini kontrol altına aldıkları ($f=2$) ve zorbalığın sebebini araştırdıkları ($f=4$) görülmektedir. Ebeveynlerden bazıları kendi çocuklarının zorbalık davranışlarıyla baş etme stratejilerinden bahsederken şu ifadeleri kullanmışlardır:

‘Çocuğum sakın biri, zorba davranışları çok nadir sergiliyor. Sergilediği zamanda yaşına uygun olarak yaptığı davranışın pekişmemesi için gerekli önlemleri alıyoruz. Oynadığı oyuncaklar izlediği videoları inceliyor ve değişmesi gerekenleri değiştiriyoruz.’

Öğretmen görüşlerine göre okul öncesinde karşılaşılan zorbalık türleri Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3
Öğretmen Görüşlerine Göre Zorbalık Türleri

Şekil 3 incelendiğinde öğretmenlerin “Ne tür zorbalık davranışları gözlemliyorsunuz?” sorusuna en fazla fiziksel zorbalık ($f=11$) cevabı verdiği görülmektedir. Fiziksel zorbalık davranışlarından vurma ($f=9$), tükürme ($f=2$), itme ($f=2$) dile getirilen fiziksel zorbalık türleri olmuştur. Fiziksel zorbalıktan sonra en fazla verilen yanıtın ise sosyal zorbalık ($f=10$) olduğu görülmüştür.

Sosyal zorbalık davranışlarını ifade ederken oyuncaklarını paylaşmama ($f=4$), oyundan atma ($f=2$), dışlama ($f=1$), eşyalara zarar verme; eşyalarını alıp vermeme ($f=1$), karşısındakinin isteklerini görmezden gelme ($f=1$), istekleri için zorlama ($f=1$) gibi sosyal zorbalık türlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bir diğer zorbalık türü duygusal zorbalık olmuştur. Duygusal zorbalık davranışlarından üzmek için kötü davranma ($f=3$), alay etme ($f=2$), kızdırmak ($f=1$), aşağılama/küçümseme ($f=1$) söz edilen duygusal zorbalık türleri olmuştur. Zorbalık türlerinden bahsederken ($f=4$) öğretmenin sözel zorbalığı ifade ettiği görülmüş, ($f=2$)

öğretmen ise en fazla psikolojik zorbalığa rastladığını ifade etmiştir. Öğretmenler psikolojik zorbalık davranışlarını ise küsme ($f= 1$), tehdit etme ($f= 1$) şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğretmen görüşlerine göre zorba ve mağdurların cinsiyeti Tablo 6’da sunulmuştur.

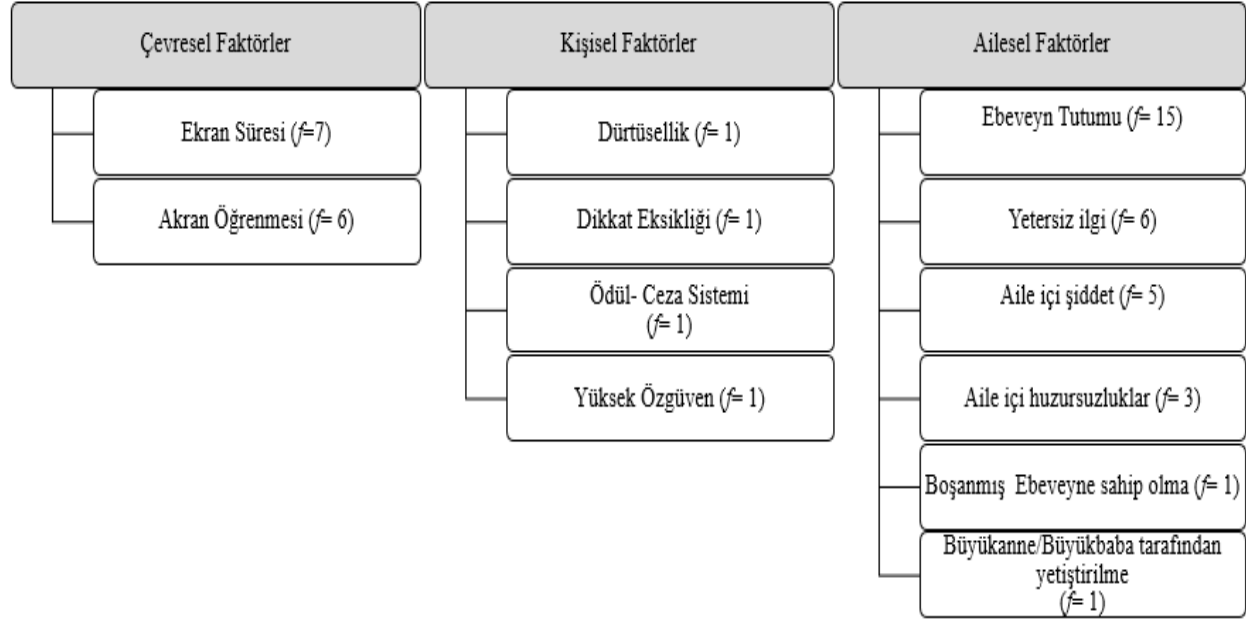
Tablo 6

Öğretmen Görüşlerine Göre Zorba ve Mağdurların Cinsiyeti

Kodlar	Zorba (f)	Mağdur (f)
Erkek	23	6
Kız	6	14

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerim çoğunluğunun zorbaların cinsiyetini ($f = 23$) erkek olarak ifade ettiği kız öğrencilerin daha çok mağdur olduğunu ($f= 14$) belirttikleri görülmüştür.

Öğretmen görüşlerine göre çocuklarda görülen zorbalığın nedenleri Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4.

Öğretmen Görüşlerine Göre Zorbalığın Nedenleri

Şekil 4’teki öğretmen görüşleri incelendiğinde zorbalığın nedenleri olarak çevresel ($f= 13$), kişisel ($f= 4$), ailesel ($f= 31$) faktörler olmak üzere 3 ana temanın ortaya çıktığı görülmektedir. Çevresel faktörler alt temasında ekran süresi ($f= 7$) ve akran öğrenmelerinin ($f= 6$) zorbalığın nedenleri arasında olduğu görülmektedir. Kişisel faktörler alt temasında ise dürtüsellik ($f= 1$), dikkat eksikliği ($f= 1$), ödül-ceza sistemi ile yetiştirilme ($f= 1$), yüksek özgüvenin ($f= 1$) yer aldığı görülmektedir. Son olarak zorbalığın nedenleri olarak öğretmenlerin. ailesel faktörler teması altında ebeveyn tutumları ($f= 15$), yetersiz ilgi ($f= 6$), aile içi şiddet ($f= 5$), boşanmış ebeveyne sahip olma ($f= 1$), üst kuşak ebeveyn tarafından yetiştirilmeyi ($f= 1$) dile getirdikleri belirlenmiştir. Bazı katılımcılar bu temaya ilişkin görüşlerine aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

‘Bence ev de şiddete uğrayan veya yeterli ilgi görmeyen çocuklar hınçlarını arkadaşlarından çıkartıyor. Ya da tam tersi her isteği olan çocuk arkadaşlarına zarar verme lüksüne de sahibim diye düşünüyor.’

Öğretmen görüşlerine göre mağdurların zorbalığa tepkileri Tablo 7’de sunulmuştur

Tablo 7

Öğretmen Görüşlerine Göre Mağdurların Zorbalığa Tepkileri

Kodlar	Mağdur Tepkileri (f)
Öğretmene şikayet	11
Ağlama	9
İçe kapanma	8
Karşılık verme	5
Sessiz kalma/kabullenme	4
Kızma/öfke	3
Okula karşı isteksizlik	3
Çaresizlik	2
Uzlaşma	2
Saldırganlık	2
Sözel tepki	1

Tablo 7 incelendiğinde çocukların zorbalık karşısında daha çok şikayet etme ($f= 11$) ağlama ($f= 9$) ve içine kapanma ($f= 8$) tepkileri verdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte karşılık verme ($f= 5$), sessiz kalma ($f= 4$), kızma ($f= 3$), okula karşı isteksizlik ($f= 3$), çaresizlik ($f= 2$), uzlaşma ($f= 2$), saldırganlık ($f= 2$) ve sözel tepki ($f= 1$) de öğrencilerin zorbalık karşısında verdikleri tepkiler arasında yer almaktadır.

‘Önce bana şikayet ediyorlar. Ama çok fazla olduğu zaman onlarda karşılık vermeye başlıyor veya oyunlara katılmamaya başlayan bir öğrencimde oldu.’

‘Genel olarak öğretmene şikayet ya da arkadaşıyla uzlaşmaya çalışıyorlar. Özgüveni düşük çocuklarımız sessiz kalıyor.’

Öğretmenlerin çocuklarda görülen zorbalığa karşı müdahale yöntemleri Şekil 5’te sunulmuştur.

Zorba Çocuğun Kendisine Müdahale	Sınıf İçi Etkinlikleri İle Farkındalık	Diğer Kişilerle İşbirliği
• Karşılıklı Sohbet ($f= 12$) • Sözel Uyarı ($f= 3$) • Mahrum Bırakma ($f= 3$) • Oyun Terapisi ($f= 1$) • Düşünme Köşesi ($f= 2$) • Olumlu Davranışları Pekiştirme ($f= 2$)	• Drama Yöntemi ($f= 5$) • Hikaye Okuma ($f= 4$) • Sınıf İçi Sohbet ($f= 4$)	• Taraf Ailelerle ($f= 23$) • Rehberlik Birimi ile ($f= 15$) • İdare ile ($f= 7$) • Çocuk Gelişimci ile ($f= 1$)

Şekil 5

Öğretmen Görüşlerine Göre Zorbalığa Karşı Müdahale Yöntemleri

Şekil 5 incelendiğinde öğretmenlerin zorbalığa karşı müdahale yöntemleri diğer kişilerle işbirliği (f= 55), zorba çocuğun kendisine müdahale (f= 23) ve sınıf içi etkinliklerle farkındalık (f= 13) olmak üzere 3 ana temada toplanmıştır. Zorba çocuğun kendisine müdahale temasında karşılıklı sohbet (f= 12), sözel uyarı (f= 3), düşünme köşesi (f= 2) ve oyun terapisi (f= 1) müdahale stratejileri arasında yer almaktadır. Sınıf içi etkinliklerle farkındalık teması altında ise drama yöntemi (f= 5), hikaye okuma (f= 4), sınıf içi sohbet (f= 4) stratejileri yer almaktadır. Son olarak diğer kişilerle işbirliği teması altında aile (f= 23), rehberlik birim (f= 15), idare (f= 7) ve çocuk gelişimci (f= 1) ile işbirliği öğretmenler tarafından dile getirilene müdahale yöntemleri olmuştur.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Akran zorbalığı davranışlarının birçok nedeninden birisi de ailenin farkındalık durumu, çocuk yetiştirme tutumlarıdır. Çocuk evde gözlemlediği davranışları kendi sosyal yaşantısına yansıtabilmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin akran zorbalığı farkındalıkları son derece önemlidir. Bununla birlikte akran zorbalığı sosyal ilişkilerin daha yoğun olduğu ortamlarda daha görünür olmaktadır. Bu kapsamda okul ortamları küçük yaşlardaki çocukların zorba davranışlarının gözlenebileceği ortamlardır. Bu sebeple çalışma da okulöncesi eğitime devam eden çocukların zorba davranışlarını hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda ebeveynlerin zorbalığı daha çok fiziksel şiddet olarak tanımladığı, zorbalığa uğrayan çocukların çoğunun da bu durumu ebeveynleri ile paylaştığı sonucuna varılmıştır. Buna göre çocukların zorbalığa dair yardım istemekten çekinmediği, ebeveynleri ile güvenli bir ilişkileri olabileceği düşünülmektedir. Sosyal yönden gelişime açık çocukların kendilerini ifade etme becerilerinin daha yüksek olması sebebiyle zorbalığa karşı kendilerini savunabilecek konumda olabilecektir (Çevik, 2021). Ayrıca ebeveynlerin daha çok fiziksel şiddet yönüyle zorbalığı tanımlaması sosyal, sözel ve duygusal zorbalığa ilişkin farkındalıklarının artırılmasının altını çizmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu zorbalığın cinsiyetle ilişkisine yöneliktir. Öğretmen ve ebeveynler erkek çocuklarının zorba davranışlarının daha çok olduğunu bildirmiştir. Yapılan çalışmalarda okulöncesi dönemde erkek çocukları daha çok fiziksel zorbalığa başvururken kız çocuklarının sosyal ve sözel zorbalığa yatkın oldukları belirlenmiştir. Bu durumun alt yapısında toplumsal yapının olabileceği öngörülmektedir. Toplumsal olarak erkek çocuklarının daha hırçın daha hareketli olmaları beklenirken kız çocuklarının daha sakin ve uyumlu yapıda olmaları beklenmektedir (Erdem, 2018).

Ebeveynlerden elde edilen verilere göre çocukların uğradıkları zorbalık davranışına daha çok üzülmeye ve korkma tepkisi verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Zorbalık davranışları çocukların ya içine kapanmalarına ya da daha hırçın davranışlar ortaya çıkarmalarına neden olabilmektedir. Bazı çocuklar zorbalık karşısında tedirgin olarak zorbanın davranışlarını pekiştirmeye neden olurken bazı çocuklar zorbanın davranışlarını örnek alarak zorba-kurban statüsüne geçiş yapabilmektedir (Tanrıkulu vd., 2021). Zorbalık karşısında çocuğun kendisini koruyabilmesi için öncelikle zorbalığa dair bir fikrinin olması beklenmektedir. Kendisine karşı yapılan fiziksel, sözel veya duygusal davranışların zarar verici olduğunu algılayabilen çocuk bu davranışlara karşılık zaman içerisinde bir yetişkin rehberliğinde kendisini koruma yollarını keşfedebilir.

Ebeveyn görüşlerine göre ebeveyn tutumlarının çocukları en fazla zorbalığa iten faktör olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuk yetiştirme esnasında çocuğa yaklaşım çocuğun hem var olduğu zaman dilimini hem de ilerleyen yaşlardaki kişiliğini etkileyebilmektedir. Erken çocukluk döneminde çocuğun girişimcilik olarak ifade edilen davranışlarına ebeveynlerin sert yaptırımlar uygulamaları veya aşırı hoşgörülü yaklaşımları çocukların bu davranışlara karşı tepki oluşturmalarına neden olabilmektedir. Yoğun ödül ceza yöntemi ile yaklaşılacak çocuklar zaman içerisinde bu davranışları sosyal yaşamlarına genelledebilirler (Şahin, 2021).

Ayrıca çocuklarının zarar verici davranışlarına aşırı hoşgörölü yaklaşan ebeveynler çocukların bu davranışlarını pekiştirebilmektedir.

Araştırma sonucunda ebeveynlerin kendi çocuklarının zorbalık davranışlarıyla baş etme yöntemi olarak daha çok karşılıklı sohbet etmeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Çocuklarla zorbalık davranışlarına karşı sohbet etmek çocukların zara verici davranışları ve eğlenceli davranışları birbirinden ayırt etmesine yardımcı olabilir. Bunun yanı sıra çocukla geçirilen birebir vakitler ebeveynlerin çocuklarını daha iyi tanımlarına ve potansiyellerini fark edebilmelerine yardımcı olurken çocukların da yeterli ilgi, sevgi ve iletişimle içsel dengelerini daha rahat sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin sınıf ortamında daha çok fiziksel zorbalık gözlemledikleri belirlenmiştir. Özgöker'in (2020) yaptığı araştırmada da öğretmenlerin sınıfta daha çok vurma, itme gibi fiziksel zorbalık davranışları sergiledikleri tespit edilmiştir. Danacı ve Çetin (2009) ise yaptıkları araştırmada okulöncesi dönemde çocukların daha çok fiziksel zorbalığa yatkın oldukları ve bunun yanı sıra dışlama gibi sosyal zorbalıkta gösterdiklerine dair benzer bulgulara ulaşmıştır.

Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin gözlemledikleri zorbalık mağdurlarının daha çok kız çocukları oldukları belirlenmiştir. Hay vd. (2002) yaptıkları çalışmada erkek çocuklarının kız çocuklarına kıyasla daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları yönünde bulgular yer almaktadır (Akt. Monks vd., 2002). Bir diğer çalışmada ise akran zorbalığında cinsiyetin önemli bir değişken olduğu ve erkek çocuklarının zorbalığa uğrama durumunun daha fazla olduğu görülmektedir (Akyol vd., 2018).

Araştırmada öğretmenlerin zorbalığın nedenlerinin daha çok ailesel faktörlere dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. Özgöker (2016), yaptığı araştırmada okulöncesi öğretmenlerinin çocukları zorbalık davranışlarına yönlendiren temel etmenin ailesel faktörler olduğuna ilişkin bulgular elde etmiştir. Bir diğer çalışma ise çocuğun zorbalık statüsünde bulunmasının ailesel faktörlerden kaynaklanırken mağdur statüsünde yer almasının kişisel sebeplere dayandığı, aile ortamında ebeveynlerinden yeterince ilgi ve sevgi görmeyen çocukların zorbalık davranışları sergileme risklerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dölek, 2001).

Analiz sonuçları göstermektedir ki mağdurların zorbalığa daha çok öğretmene şikayet etme tepkisi vermektedir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin zorbalığa karşı müdahale yöntemi olarak daha fazla diğer kişilerle işbirliği yöntemini tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ve literatür incelendiğinde öğretmenlerin zorbalığa karşı birden fazla müdahale yöntemi kullandıkları belirlenmiştir. Şahin (2013) yaptığı çalışmada öğretmenlerin zorbalığa karşı ebeveynle iletişimde bulundukları yönünde bulgular elde etmiştir. Sezgin (2008) ise çalışmasında öğretmenlerin genellikle çocukla zorbalık davranışları hakkında konuşarak durum hakkında uyarma, mahrum bırakma gibi yöntemler uyguladıkları belirlenmiştir.

Bu kapsamlı araştırma, okulöncesi eğitimde akran zorbalığının dinamiklerine derinlemesine bir bakış sunmakta ve çeşitli bulguları ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçları, ebeveynlerin ve öğretmenlerin zorbalığa dair farkındalıklarının ve tepkilerinin, bu olguyu anlamak ve müdahale etmek açısından kritik önem taşıdığını vurgulamaktadır. Ebeveynlerin zorbalığı genellikle fiziksel şiddet bağlamında tanımlamaları, sosyal, sözel ve duygusal zorbalık türlerine karşı farkındalıklarının artırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Aynı zamanda, çocukların zorbalık karşısında çeşitli tepkiler vermesi ve bu durumun onların psiko-sosyal gelişimleri üzerindeki etkisi, çocukların bu olumsuz deneyimlerden nasıl etkilendiğini ve bu süreçte ebeveyn ve öğretmenlerin nasıl bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Öğretmenlerin zorbalıkla mücadeledeki rolü, özellikle çocukların mağdur olduğunda bu durumu rapor etme eğilimlerinin yüksek olması ile dikkat çekicidir. Bu bulgular, okul öncesi eğitimde akran zorbalığına yönelik müdahale stratejilerinin geliştirilmesi için temel oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Albayrak D. (1994). Kişiler arası davranış biçimlerine düalist bir yaklaşım: İçselleştirme ve Dışsallaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 35-46.
- Akduman, G.G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(1), 107-120
- Akyol, N. A., Yıldız, C., ve Akman, B. (2018). Öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin görüşleri ve zorbalıkla baş etme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 439-59.
- Ball, H. A., Arseneault, L., Taylor, A., Maughan, B., Caspi, A., ve Moffitt, T E. (2008) .Genetic and environmental influences on victims, bullies and bully-victims in childhood. *Journal Child Psychology Psychiatry*, 49, 104-12.
- Bejerot, S., Plenty, S., Humble, A., ve Humble, M. B. (2001). Poor motor skills: A risk marker for bully victimization. *Aggress Behavior*, 39(6), 453-61.
- Craig, W.M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24(1), 123-30.
- Çevik, B. (2021). Gerçek tanıklarıyla akran zorbalığı. Sola Unitas- Sola Kidz Yayınevi.
- Danacı, M. Ö., ve Çetin, Z. (2016). Erken çocukluk döneminde görülen okul zorbalığı davranış eğilimlerinin çocukların kişisel, sosyal, dil, motor gelişimleri ile olan ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-72.
- Doğan, S., ve Keleş, O. (2022). Nedenleri sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgubilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 1-24. <https://doi.org/10.9779.pauefd.1053832>
- Dölek, N. (2001). *İlk ve ortaöğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve zorbalığı önleme tutumu programının etkisinin araştırılması*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdem, M. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalık algıları ve zorbalıkla baş etme stratejilerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.]
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Kandır, A. ve Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Kepenekçi, Y., ve Çinkır Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 34, 236-53.
- Kocatürk, M., ve Kurtça, T. T. (2021). Akran zorbalığı ve mağduriyeti, siber zorbalık, ahlaki uzaklaşma ve empatik ilgi arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79), 1123-1136.
- Korkutata, F. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin akran zorbalığı ve sınıf içi istenmeyen davranışlara yönelik tutumlarının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü].

- Monks, C., Ortega Ruiz, R., ve Torrado Val, E. (2002). Unjustified aggression in preschool. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 28(6), 458-476.
- Morgan P.L., Farkas G., Woods A.D., Wang Y., ve Marianne M. (2023). Factors predictive of being bullies or victims of bullies in U.S. elementary schools. *School Mental Health*. 15(2), 566-82.
- Özgöker, S. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin akran zorbalığına ilişkin görüşlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi. Öğretim ve Araştırma Enstitüsü].
- Semiz, S., Lindberg, E. N. (2022). Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının duygusal zekâ ve aile değişkenleri temelinde incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 764-81.
- Storch E. A., Nock M.K., Masia W.C., ve Barlas M.E.(2003). Peer victimization and social psychological adjustment in hispanic and African, American children. *Journal of Child and Family Studies*, 12, 439-52.
- Sezgin, Y. E. (2018). Okulöncesi öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin algı ve görüşleri: Zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 85-104.
- Şahin, M. (2013). Anasınıfı öğretmenlerinin akran zorbalığı ile ilgili algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1-16.
- Şahin, M. M. (2021). *Ergenlerin akran zorbalığı algıları ile öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin tutumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.]
- Tanrikulu, İ., Özdin, N., ve Besnili, Z. (2021). Okulöncesi dönemde akran zorbalığı ve okul yapısı ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 857-73.
- Tavşancıl, E., Aslan, E. A. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.